

Egy filozófiai divat kórképe

Sidney Finkelstein:
Elidegenedés és egzisztencializmus az amerikai irodalomban

Esztétikai K. Bp. 1968. Kossuth L.

AZ ELIDEGENEDÉS — határozza meg a szerző — „a magántulajdonban gyökerezik, valójában pszichológiai reakció a magántulajdon gazdasági és szociális uralmára” (177) vagy más megfogalmazásban: „mélyen begyökerezett pszichológiai jelenség, ugyanakkor a reális külvilág szubjektív megismerésének és az életlehetőségek tagadása” (203).

Az első világháború után egyre erősebben jelentkezett az amerikai életben az elidegenedés, amit a kor fokozódó válsághangulata is kifejezett. Ez nem maradt hatás nélkül az irodalmi életben sem. Amit eddig a kapitalizmus elfajzott kinövésének tartottak, arról most kiderült, hogy ennek a társadalomnak általános jellemzője és az emberi kapcsolatok egyre nagyobb körére terjed ki, immár érzékelhetően. E folyamat humanizáló ábrázolása művészi síkon tudja feltárni emberpusztító hatását és egyben az ellene való küzdelemre is készíti (O'Neill). Az elidegenedés hatása olyan formában is éreztette hatását, hogy az elidegenedett stílust — ami egy sajátos pszichikai állapotnak felel meg, amelyben a művész „az egész világot az ő abszurd »ugratsának« érzi” — művészi forradalomként kiáltották ki.

Ez a stílus egyben a művész valóságától való elidegenedését is kifejezi. Az irodalmi életben jól megfigyelhető a humanizáló és elidegenedett ábrázolásmód küzdelme (W. Faulkner) és az utóbbi előtérbe kerülése, amit a határterületet képező művészi alkotástól (F. S. Fitzgerald) a művész totális elidegenedését mutató művekig (T. S. Eliot) követhetünk nyomon, felvillantja a

semmlibe való lázadás „perspektíváját” a kiutat keresők előtt (J. D. Passos, H. Miller).

AZ EMLÍTETT SZERZŐK művei, bár nem társadalmi szellemiségűek, mégis társadalmi jelentőségűek, hiszen rögzítenek egy lélektani állapotot, amely az adott kor társadalmi viszonyainak a következménye. A második világháború után az amerikai irodalmi életben a társadalmi gondolatoktól való távolodás fokozódott és most már olyan szellemi keretet kapott, amelyet az egzisztencialista filozófia alakított ki, immáron a polgári filozófia szintjén megfogalmazva az elidegenedés jelenlétét és a haladásból való kiábrándultságot.

Az elidegenedés ábrázolása mellett tehát az egzisztencialista szellemű „kiütkezés” is lehetővé vált. Így most már azok számára, akik ábrázolják ugyan az elidegenedés jelenségeit, de még nem jutottak el humanizáló megjelenítésig, az alternatíva az lesz, hogy vagy az utóbbi felé fejlesztik művészetüket, vagy elfogadják az egzisztencialista választ (J. D. Salinger, E. Albee). Az utóbbi felé való haladást reprezentálják azok a művészek, akik pályájuk kezdetén alkotott műveikben még érzékeltették a kérdések társadalmi hátterét, de a későbbiek folyamán egyre jobban beszűkült látásmódjuk, az egyéni szituációk válnak fontossá számukra, elveszítve összefüggésüket a társadalommal (A. Miller, S. Bellow), vagy azok, akik társadalmi problémák igényes megfogalmazását kísérelték meg, de az író elidegenedettsége miatt elvesztették igazi tartalmukat (N. Mailer, J. Baldwin). Az írók egy részénél még a kezdeti pozitívumokat sem látjuk, az elidegenedés elfogadása és az alkotó elidegenedettsége szorosan összefonódik (J. Updike, J. Purdy).

Természetesen az eddig elmondottak nem jelentik azt, hogy az amerikai irodalmi életre csak a fentiek jellemzők, hiszen a művészetet humanizmusnak olyan kiemelkedő képviselői vannak mint Mark Twain, a „proletár harmincasok” nevű csoport tagjai és követői, A. Maltz és mások, akik közül többen a világirodalom nagyjai között foglalnak helyet.

A tanulmány szerzője kritikai vizsgálódásának végső tanulságát abban foglalja össze, hogy *jelentős műalkotások létrehozásához a művészből becsületesség, érzékenység és önmagában kevés, ehhez elengedhetetlenül szükséges még a haladó filozófiával, a szociológiával és a politikával való szoros kapcsolat.*

A KÖNYV ELOLVASÁSA gondolatébresztő elemzései révén maradandó élményt nyújthat számunkra, de ennek ellenére hibáit is meg kell említenünk. Elsősorban az elidegenedés meghatározása jelenthet problémát azáltal, hogy pszichológiai mozzanatot emelt ki, amit a mű egésze érthetővé tesz számunkra, de nem elfogadható. Ehhez kapcsolódik az egzisztencializmusról rajzolt képe, amelyben elsősorban azokat a mozzanatokot hangsúlyozza, amelyek általában a szubjektív idealizmus jel-

lemzői és ennek következtében végső konklúziói sok esetben túl általánosak, elvontak.

A mű komoly értékének számít a vizsgálataiban érvényesített történeti szemléletmód, amely az értéktételekben is megnyilvánul és a sorokból áradó lírai hűv, amelyek feledtetni tudják velünk hibáit és a könyv elolvasása hasznos ismeretekkel gazdagítja tudásunkat.

BERNÁT ISTVÁN

Félévkor a főiskolán

Beszélgetés dr. Szendrei János igazgatóval és dr. Nagy Pál igazgatóhelyetttel

A vizsgaidőszak gondjainak kellős közepén kerestük meg a főiskola igazgatóját és helyettesét. Arra kértük őket, hogy tájékoztassanak bennünket az előző félév munkájáról, eredményeiről és a jövő tervéről.

Az elmúlt félév jelentős eseménye volt a főiskola szegedi fennállásának 40. évfordulója. Sok levél érkezett erre az alkalomra volt oktatóktól és hallgatóktól. Írt többek között Jugovics Lajos volt igazgató, aki beszámolt az 1928–29-es Szegedre költözéséről, majd gratulál a jelenlegi munkához. Bakos Tibor is jelentkezett, a Középiskolai Matematikai Lapok felelős szerkesztője.

Az elmúlt félév munkájáról beszélgetve elsősorban a főiskolai oktatás jövője szempontjából fontos eseményeket említették. Egyszer komolyabban jelentkeztek annak az igénye, hogy az általános iskolai és a főiskolai követelmények egymáshoz közelebb kerüljenek. E cél érdekében eddig két járásban látogatták meg a már végzett, tanító hallgatókat. Sok hasznos tájékoztatást adtak a fiatal tanárok arról, hogy a főiskolán tanultakat mennyiben tudják a gyakorlatban használni, melyek azok a tananyagban meglévő és módszertani hiányosságok, amelyeket pótolni kell.

A végzett fiatal tanárok látogatása

Hasonló célokat szolgált a kiskunfélegyházi járásban december végén megtartott iskolaigazgatói értekezlet. A főiskolai és az általános iskolai követelményrendszer közelítését elősegítő tennivalók mellett a résztvevők beszámoltak a most végzett pedagógusok munkájáról is. Jó tapasztalatokról beszéltek, a fiatalok munkájukat lelkiismeretesen, alapos szakmai tudással végzik.

Beszélgettünk a hallgatók és az oktatók számára egyaránt fontos témáról, az új tantervről is. Az előkészítő munkálatok már az ősszel megindultak. 1970-ben ugyanis a tanév már a felsőoktatási reform keretében a főiskolák számára készülő új tanterv jegyében kezdődik. Az ősz folyamán megrendezett Diák-podium az előkészítési munkába bevonták a hallgatókat is. Az új módszerek több lehetőséget fognak biztosítani a

legújabb tudományos eredmények felhasználására az oktatásban, és az önálló, a hallgatók egyéni érdeklődése által differenciált munkára.

Új tanterv és több szabadidő

A tanterv követelményeinek egy része szükségszerűen máris realizálódott. Mindenekelőtt szükséges volt az önálló és a jelenleginél intenzívebb munkához nélkülözhetetlen szabadidő biztosítása. Ez nagyjából már sikerült is. Az I. és II. éves hallgatók heti egy, maximum két délutánja foglalt, míg a III. és a IV. évfolyamon a hét összes napjának délutánját sikerült szabadidő tenni. A tapasztalatok azt mutatják, hogy az így felszabadult időt a hallgatók általában hasznosan töltik el. Ehhez az intézmény is segítséget nyújt. Minden tanszéken olvasósobák nyílnak. Amennyiben megfelelő érdeklődés mutatkozik valamely szakterület iránt, segítséget kapnak a hallgatók speciális kollégiumok és különböző szakmai csoportok létrehozására is. Ilyen csoportok máris működnek. Magas színvonalra miatt külön is említésre méltó például az irodalmi kör folklor estje.

Mivel az új rendszerben a szabadidő méginkább nőni fog, és az oktatásban is fontos szerephez jut az önálló munka, valamint választási lehetőség az egyes tárgyakon belül; egyre fontosabbá válik a nevelésközpontság. Ezt szolgálják a fentiekben említett, önképzőkör szerűen működő csoportok is. Munkájuk eredményesnek mutatkozott, így minél több hasonló kört kell létrehozni. Az órán kívüli nevelőmunka fontosságára való tekintettel decemberben a témával igazgatói tanácsülés foglalkozott.

Az elmúlt félévben nagymértékben megnőtt az érdeklődés a nyelvtanfolyamok iránt is. Vezetésüket egy kivétellel a főiskola oktatói látják el. „A szorgos hétköznapi féléve volt.” — mondta Szendrei János.

A vizsgaidőszak eredményeiről még nem kaphattunk hírt, így a második félévre terelődött a szó. Még csak vázlatos tervek születtek a félévről. Március 3. és 5. között az évforduló kapcsán nemzetközi történettudományi ülésszak lesz a főiskolán. A női kar márciusban fogja tartani évi hangversenyét.

Szakkbizottságok a feladatok teljesítéséért

Az első félévben elkezdett munka természetesen tovább folytatódik. Szakkbizottsági ülések megrendezésére kerül sor, melyek jelentős szerepet kapnak az új tanterv kidolgozásában. A nevelőmunka fejlesztésének fontos feladata a KISZ csoportvezető tanári rendszer megerősítése. Az eddigi világnézeti bizottság világnézeti és nevelési bizottsággá alakul át. Feladata a csoportvezető tanárok pedagógiai s világnézeti segítése és irányítása lesz.

A II. félévben fontos szerep vár ezen a téren a KISZ-alapszervezetekre. Értékelné fogják az előző félév munkáját — tanárok jelenlétében —, alapot szolgáltatva a hasznos jelenségek további, közös munkával történő fejlesztéséhez.

Sz. I.

Dr. Kolosváry Gábor

KOLOSVÁRY GÁBOR 1901. augusztus 18-án, Kolozsvárott született. Anyja Stein Alice, apja dr. Kolosváry Bálint egyetemi tanár, a magánjog ismert tudósa volt. Elemi- és középiskolai tanulmányait 1907–1919-ig a Kolozsvári Református Kollégiumban végezte, itt is érettségizett. Egyetemi tanulmányait a Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen kezdte és Szegeden fejezte be, miután az egyetem átköltözött. Professzorai közül leginkább a világhírű magyar zoológusnak, Apáthy Istvánnak az előadásai hatottak rá, tőle tanulta, hogy a tudomány művelésében az összefüggések keresése a legfontosabb. 1925-ben a Szegedi Egyetemen állattani-geológiai doktori diplomát, 1926-ban pedig középiskolai tanári oklevelet szerzett. 1923–29-ig a Szegedi Egyetem Állattani Tanszékének dolgozója. 1929–1954-ig a Magyar Nemzeti Múzeum Állat- és Oslényntani Tárában múzeológiai szolgálatot teljesített. Közben 1931-ben a Szegedi Tudományegyetemen magántanári képesítést kapott. Múzeológusi minőségében hivatalos gyűjtőutakat tett Olaszországban, Jugoszláviában és Erdélyben. 1954-től a Szegedi Tudományegyetem Állattudományi Intézetének, majd 1967. december 1-től az átszervezéssel létesített Állatszerveztani és Állattudományi Tanszék tanszékvezető professzora. A tudományos fokozatok alapításakor a biológiai

tudományok kandidátusa, 1958-ban a biológiai tudományok doktora, 1960-tól a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. 1956-ban az Oktatás Kiváló Dolgozója kitüntetését nyerte el. 1965-ben a Magyar Hidrológiai Társaság Bogdánfy-díjban részesíti.

Közvetlenül a felszabadulás után a Párt tagja lett, annak mindvégig hűségű tagja maradt. 1956-ban sem lépett ki. Pártserű életfelfogásáról nemcsak hivatalos minőségben, de magánéletében is sokszor tanúságot tett.

TUDOMÁNYOS MUNKÁSSÁGA feltűnően gazdag tudományos dolgozatainak a száma: 900. Két könyve jelent meg: „Magyarország kaszaspókjai” és „Tiszai halászat és település” címmel. Haláláig az akadémiai Tiszakutató Munkaközösség vezetője, valamint a Tiscia kiadvány főszerkesztője volt. A felszabadulásig elsősorban pókokkal és kaszaspókokkal foglalkozott. Mint arachnológus világhírré tett szert. A tenger élővilágát is rajongó érdeklődéssel tanulmányozta. A régi magyar „Najada” adriakutató expedíció tuskébőrű állatait (echinodermata) tudományosan is dolgozta fel. A kacsalábú rákoknak élte végéig lelkes kutatója maradt.

A felszabadulás után a Magyar Állami Földtani Intézet kérésére a magyarországi fosszilis korallok kutatásába kezdett. Erre a munkájára az üledékek földtani idejének eldöntéséhez és képződésük körülményeinek rekonstruálásához feltétlenül szükség volt. Mindezt hangsúlyozta, hogy a jelenlegi állatvilág evolúciója csak a kihalt állatvilág tanulmányozása segíté-

gével tisztázható. Hiszen a mai állatcsoportok közvetlen ősei kivétel nélkül kihalt állatok. Munkássága a kihalt korallok kutatása terén is világhírűvé tette. Külföldi intézetek kérésére cseh, jugoszláv és angol fosszilis korallanyagokat is feldolgozott. Szovjet kutatók kérésére ottani kihalt kacsalábú rákanyagot is feldolgozott. Kutatásai érdekében 1959-ben Moszkvában, 1964-ben Csehszlovákiában, 1965-ben Lengyelországban, 1966-ban Romániában, 1967-ben a Német Demokratikus Köztársaságban tanulmányutakat tett.

A RENDSZERES ÉS SZERVEZETT tiszakutatás 1955-ben az ő vezetésével indult meg. A vízügyi igazgatóságok támogatásával mintegy 25 tagú Munkaközösség élén a Tisca egész magyarországi szakaszán végighajózott. A kutatás elmélyítése érdekében tanítványainak munkaközösségével évről-évre tiszakutató expedíciókon vett részt. A tiszakutatás eredményeiről a „Das Leben der Tisca” sorozat cikkel és a Tisca c. kiadvány I–III. kötete számolt be, a IV. kötet nyomdában van. A tiszakutató munka eredményeit világszerte ismerik. Kolosváry Gábor professzor külföldi kapcsolatai igen kiterjedtek voltak. szakmai levelezése az egész világot behálózta. Előadásait korszerű színvonalon és haladó szellemben tartotta.

Dr. Kolosváry Gábor egyetemi tanár elhunytával melegszívű, nagyon humanus gondolkodó embert és világhírű tudóst veszítettünk el.

DR. HORVÁTH ANDOR
egyetemi docens

